

KIS-502 – Gl. *sens*, *sentir* ha deveradoù.

(GE – 30 08 96)

Melladoù hir pe hiroc'h a gaver er geriadurioù brezhonek war an danvez-mañ. Gant GREGOR emañ endeo hogos an holl dermenoù a gaver er brezhoneg lennegel betek VALLEE ha HEMON. Evit ar yezh arnevez a renas emelloù poentek a roas tro da ebarzhiñ un dornadig stirannoù evel *-eul-*, *-haez-*, *-bliz-*, sl. KIS-078, La-05, pp. 44-45 ; KIS-132, La-06, pp. 73 hh. ; KIS-151, La-07, pp. 19-21 ; GBLF. ¶¶ 31 hh. & 1193 hh. ; KIS-345, La-08, pp. 333 hh. ; KIS-355, La-09, pp. 52 hh., KIS-381, id., pp. 275 hh. Evel a weler ez eo bet studiet Gl. *sens*, e zevedadoù hag an termenoù kensterva dezho e pevar domani dreist-holl : Yezhoniezh, Anadennoniezh, Bevoniezh ha Bredoniezh. En notenn-mañ e klaskin ren an imbourc'h e tachenn ar Brederouriezh. Va dehentadur a heulio hini *Voc. phil.* A. LALANDE, klok ha munudaouet, o taveiñ ivez d'an hanc'herieg alamanek un tamm mat paoterekoc'h eget an hini c'hallek.

I. – SENS

Kemplezh eo sterva an termen. E rannañ a rin evel ma ra *Voc. Phil.*, eleze : 1. Arc'hwel bevedel, bredel, buhezel. 2. Talvoudegezh an derc'henoù. 3. Durc'hadur al loc'hañ.

I 1 A. – Al *Sinn*. Galloudezh haeziñ diwar-bouez organoù 'zo eus ar c'horf. Br. **skiant** b. E se e komzer eus “ ar pemp **skiant** ”, gerienn eus ar yezh voutin na reer mui ganti er Brederouriezh dre ma rummer hiziv an haeziñ en un doare kalz dezrannekoc'h (sl. KIS-151, id., ibid.)

Gant Br. **haeziñ** e tec'herian ar c'heal ledanañ o verkañ kejañ an dangorenn ouzh un ergorenn drehontus. Ur c'heal hollek ha goubarel eo enta o tisoc'h eus dezrann arc'hwelioù evel *merzhout*, *anglevout*, h.a. Dilezet 'm eus Br. *santout* en arver-mañ, re niverus e gemeradioù, abeg ivez d'e zilez e galleg — ouzhpenn ma voe lakaet da aroueziñ un arc'hwel, *la sensation*, n'eus ket anezhañ (sl. KIS-355, id., ibid.)

Merkomp e vez arveret Br. **haeziñ** er Stlenneg gant ur ster all ("tizhout kaout tenor ul lerc'hwezad", sl. GSTL. ¶ 20) a zo etrezañ hag ar ster

prederel ur forc'had a natur gant an hini a gaver etre ur perzh denel hag an hevelep perzh leuriadekaet d'un ijinenn — sl. KIS-410, La-09, p. 445, ar c'heñver etre **meiz andoniek** ha **meiz leuriadek**. Donoc'h e vo studiet e lec'h all kudenn brederel al leuriadekaet end-eeun, loskus e meur a zoare.

I 1 B. – An organoù korf ma haezer drezo. Br. **skiantenn** b. *Skiant* al lagad eo ar gweled, **skiantenn** ar gweled eo al lagad.

I 1 C. – Gl. (*les*) *sens* (el liester er c'hemeradur-mañ), Al. *Sinn, Sinnlichkeit*. An *haezadurezh* (sl. **III A.** pelloc'h) evel lec'h diwanañ hag araez leuniañ ar c'hoant (revel dreist-holl). Kinnig a ran un termen arveret c'hoazh gant ur ster arbennik nes (sl. GBLF ¶¶ 324 & 978) : **bliz** g. Er brezhoneg henvoazel e kaver **plijadurezh, licheri**.

I 1 D. – Galloudezh anaout a gentizh, dre nadiñ. Br. **skiant**. Er ster-se e ra KANT gant Al. *innerer Sinn* (Gl. *sens intérieur, sens intime*), Br. **skiant diabarzh, skiant piaouek, skiant vezon, emskiant** (sl. KIS-151, id., p. 20). Gant ur c'hemeradur nes e kaver ivez Gl. *sens pratique*, Br. **skiant ar pleustr** ; Gl. *sens des affaires*, Br. **skiant an aferioù** (sl. GEAK. p. 217).

I 1 E. – Galloudezh da varn reizh an traoù, an dud, ar plegennoù. Br. **skiant varn**.

Diwar ar c'hemeradur-mañ diwezhañ e tinaou un nebeut termenoù a zo bet pouezus e prederouriezh an tri c'hantved diwezhañ, a arverer er yezh pemdez hiziv kentoc'h. Menegomp amañ da gentañ an deverad Gl. *insensé*, Br. **diskiant**.

I 1 E α. – Gl. *bon sens*, Al. *gesunder Verstand, Menschenverstand*. Galloudezh deznadiñ, reizhded ar barn hag ar poellata. Br. **skiant vat, skiant poell, skiant deznadiñ, skiant, poell, poellegezh** (sl. KIS-151, id., p. 20).

I 1 E β. – Gl. *sens commun*, Al. *Gemeinsinn, gemeiner Verstand, einfacher Verstand*. Deveret eo an termen diouzh Gr. *koinh; ai[sqhsi*" a dalveze evit ARISTOTELES kement hag ur skiant kreiz o kenurzhañ ar stlenn o tont eus ar skiantoù all hag o tisoc'h er merzhout. Gwelet hon eus ez eo deuet gerienn ARISTOTELES da gemer ar stumm *kenesteziezh* ha da wiskañ ur ster gwall bell diouzh ar ster orin (sl. KIS-381, La-09, pp. 275 hh.) A-gostez e lezin ar vostad kemeradurioù a voe d'an termenù gallek hag alamanek hervez ar brederourion evit dont d'an termenù en arver e brezhoneg lennegel : **skiant poell** (VALL. p. 685), **skiant voutin, kenskiant** (sl. KIS-151, id., p. 20)

I 1 E g. – Gl. *sens moral*, Al. *moralischer Sinn*. Galloudezh deznadiñ ar mad hag an droug. Gerienn el lavar boutin dilezet gant ar brederourion. Br. **skiant divezel, divezegezh** (sl. KIS-151, id., p. 20).

I 2. – Gl. *sens*, Al. *Sinn*, *Bedeutung*, Sz. *sense*, *meaning*, *signification*, *denoting*. Talvoudegezh un derc'henn. Daveiñ ne rin ken d'an holl notennoù bet embannet e brezhoneg war an termen-mañ, KIS-345, La-08, pp. 333 hh. pergen. Br. **ster**. Un termen brezhonek all n'en deus kevatal ebet er yezhoù all eo **eul** g. E gavout a reer termenet e meur a lec'h en testennoù embannet ganr *Preder*: “Er Bredeffenerezh ez eo ar realezh amgant an **eul**, al lavar amgant ar *ster*” (GBLF. ¶ 1193 □); “e pep pred e vez ar *steradur* e dalc'h dialusk an **eulioù** (« sterioù » ampleg ar realezh).” Ur c'hemeradur all, ezvezant e brezhoneg pa ouzon, a zlean menegiñ :

I 2 A. – Mennoz pe mennad eus an hini a gomz, ar pezh a fell dezhañ lavarout. C'hoarvezet ez eus un treuzlec'hiañ er c'hemeradur-mañ hag intentet eo bet : “ar pezh a fell d'ar c'homzoù-mañ, d'an arouezioù-mañ lavarout”, a zo dres ster Sz. *meaning*, Al. *Bedeutung*. J. DERRIDA en deus pouezet war an diforc'h etre Al. *Sinn* ha *Bedeutung*, etre ar *ster* hag ar pezh a *venn lavarout* an hini a gomz ha, da heul, ar c'homzoù a zeu gantañ, eleze etre *être-indice* (*Anzeichensein*) ha *vouloir-dire* (*bedeuten*) :

On pourrait donc peut-être, sans forcer l'intention de Husserl, définir, sinon traduire, *bedeuten* par *vouloir-dire* à la fois au sens où un sujet parlant, « s'exprimant », comme dit Husserl, « sur quelque chose », *veut dire*, et où une expression *veut dire* [¹ *To mean, meaning*, sont, pour *bedeuten*, *Bedeutung*, ces heureux équivalents dont nous ne disposons pas en français.] ; et être assuré que la *Bedeutung* est toujours *ce que* quelqu'un ou un discours *veulent dire* : toujours un sens de discours, un contenu discursif. J. DERRIDA, *La voix et le phénomène*, 1967, p. 18.

« [...] les signes au sens de *l'indice* (*Anzeichen*) (signes distinctifs, marques, etc.) *n'expriment rien*, à moins qu'ils ne remplissent *oultre* la fonction d'indiquer [*neben*, à côté de ; Husserl souligne], une fonction de *Bedeutung* » HUSSERL, *Ideen* (in J. DERRIDA, *id.*, p. 20).

Pouezus a-walc'h eo hevelep diforc'h etre *Sinn* ha *Bedeutung* korvoet gant DERRIDA diwar anadennoiezh HUSSERL evit ma klaskfemp e zec'heriañ e brezhoneg. E gwir n'eo ket nevez en hon preder p'en deus da welout gant pezh a'm eus termenet evel “treizhañ en tu-hont d'ar yezh erouez” (La-08, p. 518) pa na vez mui “kanteulioù hag arganteulioù [...] skritur sakr didorrus” d'ar yezher, eleze pa vez ar “moned hontreat” o trevonnañ ar *ster* dindan wask an *eul* e-barzh ar yezher a *venn*

lavarout un dra digent. Hag eno e soñjan en ul luniad a voe arnodet p'edon o klask kevatalioù da Gl. *référer, référent* : Br. *ereulañ* (sl. KIS-343, La-08, p. 330). Hep amplegañ ul lamm re vras e kav din e c'hallfe an termen-mañ dont da gevatal da Al. *bedeuten*, Sz. *to mean* : distaolet oa bet dre ma'z eo an *ergeñverin* (Gl. *référer*) “ un afer a ster end-eeun ha n'eo ket a eul ”. Hogen e tro *bedeuten* ez eus dres un afer a eul, an *eul* engwezhiet gant al lavarout, o vountañ e-barzh al lavarout, o tiskogellañ ar ster erouez, o kas pelloc'h war-raok (Br. *er-*) talbenn ar yezhañ (sl. ivez “ Pennaenn an andlid ”, KIS-429, La-10, pp. 91 hh.) . Kinnig a ran enta Br. **ereulañ**. Adkemer a ran an arroudoù diaraok tennet eus levr DERRIDA :

A se e c'hallfemp marteze hep forzhañ amboaz Husserl despizañ ma n'eo ket treiñ bedeuten dre ereulañ e kement ma venn lavarout ur yezher « oc'h eztaoliñ » gouez da Husserl « war un dra bennak » hag, e tro ur bomm eztaolet, e kement ma venn lavarout [1 Sz. to mean, meaning, Al. bedeuten, Bedeutung, Br. ereulañ, ereulad]; ha bezañ asur ez eo bepred an ereulad ar pezh a venn unan bennak pe ur prezeg lavarout : bepred ster ur prezeg, un endalc'h prezeg.

« An arouezioù o talvoud da arverkoù (Anzeichen) (arouezioù diforc'hiñ, merkoù) ne eztaolont netra nemet ha sammañ a rafent, ouzhpenn [neben, estreget, isl. gant Husserl] an arc'hwel arverkañ, un arc'hwel ereulañ. »

I 3. – Al. *Richtung, Seite*. Unan eus an doareoù ma c'hoarvez ul loc'hañ war ur roud (Gl. *direction*). Br. **durc'hadur** g. Urzh ma erol ul loc'hell ur steudad poentoù. Br. **tu** g. Tennañ a ra ar c'hemeradurioù-mañ d'ar Jedoniezh ha d'ar Fizik. O menegiñ ne ran ken amañ.

II. – SENSATION

Daveiñ a ran da GBLF. ¶ 1194, KIS-355, da La-09, pp. 52 hh., ennañ amzaeladur arver an termen Br. *santout* er Vredoniezh hag er Vevoniezh ha kinnigadur un hanc'herieg evit ar Vevedouriezh, ivez da KIS-381, La-09, pp. 275 hh. ma kaver amzaeladur an termen Et. *kenesteziezh*.

Er Brederouriezh e kinnigan kreizañ an dachenn-mañ war **haeziñ** dre an abegoù a zisklerian war bajenn gentañ an notenn-mañ – pezh na viro ket moarvat a ober gant an termenoù a Vredoniezh **anglevoud** ha **merzhout** hag a Vevedouriezh **eraeziñ**¹ diouzh an dro.

III. – SENSIBILITE

Kejañ a reomp amañ gant unan eus liessteriekañ termenoù galleg ar preder, ken forc'hellek ma ro A. LALANDE an ali d'e hepkoriñ ar muiañ gwellañ. Heuliañ a raimp an dasparzh a ra aozer *Voc. phil.* eus ar c'hemeradurioù en ur gemer harp eveltañ war an alamaneg – forc'hellek hemañ ivez e degouezhioù 'zo. Da heul an termen alamanek e venegan etre sonnelloù an termen gallek kinniget en erlec'h gant A. LALANDE.

III A. – Al. *Sinnlichkeit* [Gl.AL *opérations sensibles, sensation, intuition sensible*]. Hollad ar gwezhiadoù *haeziñ* (Gl. *sensitives*) e kement m'o c'heveneber ouzh ar gwezhiadoù *meizañ* (Gl. *intellectuelles*). Br. **haeziñ**¹, **haezadur** g., **haezadurezh** b. Galloudezh da ren an kez gwezhiadoù *haeziñ*. Br. **haezerezh** g. (er yezh lennegel e kaver Br. **santerezh**, VALL. p. 685).

III B. – Al. *Affektivität* [Gl.AL *phénomènes affectifs*]. Hollad an anadennoù kantaezel. Br. **kantaezelezh** g., **kantaezañ**, h.a. hervez ar c'hemeradur. Sl. ivez GBLF. ¶¶ 31, 33.

III C. – Al. *Empfindsamkeit* [Gl.AL *émotions, passions, sympathie*] Tued da deneraat, da genhoalañ ouzh an hentez. Br. **kantaezusted** b., **kenhoalusted** b. (er yezh lennegel e kaver ivez Br. **teneridigezh** b.)

III D. – Al. *Empfindlichkeit* [Gl.AL *finesse des sens, discernement, pouvoir de discrimination*]. Diarunusted ar skiantoù ; galloud diforc'hiñ div werzhad nes ; galloud deznadiñ arlivioù doareadel. Br. **kizidigezh** b. (sl. **IV 1 2° E** pelloc'h). Er yezh lennegel e kaver ivez Br. **santidigezh** b. Dre ul leterc'had boas e komzer eus “ **kizidigezh** (Gl. *sensibilité*) ur paper ouzh al luc'h ” — eus “ **kizidigezh** pe **likantiz** (Gl. *sensibilité*) ur ventel ”. Sl. ivez KIS-393, La-09, pp. 352 hh.

III E. – Al. *Erregbarkeit* [Gl.AL *excitabilité, irritabilité*]. Gant an traoù bev perzh erwezhiañ ouzh gweredoù. Br. **broudadusted** b., **fraouadusted** b. Sl. ivez SADED Bon 4, p. 5.

IV. – SENSIBLE

¹ Er Vevedouriezh hag er C'hlinik e'm eus kinniget ober gant Br. *eraeziñ* ha diouzh ret *santout* (outañ ar ster en deus en termenoù Korfadurezh Br. *nervenn santout*, h.a., eleze dibourc'het diouzh e steriegezh prederel diagent, sl. KIS-355, La-09, pp. 52 hh. & 55 pergen).

Ken diskalfet all eo steriegezh an adanv. Kempleshaet eo c'hoazh dre m'en arverer da zoareañ ken an ergorenn ken an dangorenn. “ En tu all d'an deñvalded o tont diwar sterioù diseurt an termen hag e arver oberiat ha gouzañvat arzalet gant KANT ha DURAND DE GROS, e ranker stadañ ne glot ket nemeur sterioù *sensible* gant re *sensibilité*. ” LALANDE, p. 983.

IV 1 1° – Adanv arloet ouzh an ergorenn (ster gouzañvat).

IV 1 1° A. – Gr. *aijsqhtov*". La. *sens*"(b)"(lis. Al. *sinnlich*. A natur da vezañ dec'havalet dre ar skiantoù, a-gevenep da Br. *meizel* (Gr. *nohtov*", La. *intell*"(g)"(b)"(lis, Gl. *intelligible*, Al. *intelligibel*) — daouad termenoù ken kozh hag ar Brederouriezh. Br. **haezel** aa. Gl. “ *Qualité sensible* ”, termen en arver bras gant ar Skolastik. Br. “ Doare **haezel, haezelezh** ”.

IV 1 1° B. – Al. *merklich*. Bras pe greñv a-walc'h da vezañ merzhet. Br. **heverzh** aa., **naou** aa. (Er yezh lennegel e kaver : **da welout, evit ur gwel, evit doare**, h.a.) Gl. “ *Entre ces deux lignes il y a une différence sensible* ”. Br. “ An div regenn-mañ zo etrezo un diforc'h **heverzh (naou)**.”

Troienn Gl. “ *Deux lignes sensiblement égales* ” : “ *evit d'an diforc'h etrezo bezañ heverzh e tivizer e ezwerc'hañ* ”. Br. “ Div regenn **darbennet da geit**.”

IV 1 1° C. – Al. *fühlbar*. Ambredet (sl. KIS-346, La-08, pp. 347-349) dre an nadiñ, ar c'hantaezañ, ar santout. Br. **nadadus** aa., **kantaezadus** aa., **santadus** aa. “ Henn eo ar feiz, Doue **nadadus (santadus)** d'ar galon (d'an askre), n'eo ket d'ar poell — **kantaezadus**, n'eo ket poellatadus.” PASCAL (in LALANDE, p. 982).

IV 1 1° D. – Al. *fühlbar*. A ra d'an nen fromañ, trivliañ. Termen lennegel kentoc'h. Br. **fromus, trivlius, teneraus, tizhus, laurus, kizus** (sl. an notenn a-zivout Br. *kizidik* dindan **E**. pelloc'h), h.a. hervez tenor hetus, poanius, feukus, h.a. ar from pe an trivli.

IV 1 2° – Adanv arloet ouzh an dangorenn (ster oberiat).

IV 1 2° E. – Al. *empfindlich*. Er mellad-mañ e laka LALANDE evel divoud an doareañ en ur ser ar gouzrec'h hag e organoù : “ *Les animaux sont sensibles* ”, “ *L'œil n'est pas sensible à l'infra-rouge* ”. An erdal strizh a zo d'ar ginnigadenn Br. *haeziñ* a verz ouzhimp ober gant an un termen evit an daou gemeradur. A se, a-zivout ur bev, a c'hell haeziñ, Br. **haezus** aa. ; a-zivout un organ, dreist-holl e lavar ar Vevedouriezh, a

c'hell bezañ broudet, fraouaet, Br. **broudadus** aa., **fraouadus** aa., **eraezus** aa. (sl. KIS-355, La-09, p. 55). An div skouer roet gant *Voc. phil.* a drofed : “**Haezus** eo al loened”, “Al lagad n'eo ket **fraouadus (broudadus)** gant an danruz (**eraezus** d'an danruz)”. Dav merkañ e lavarer c'hoazh er ster-mañ diwezhañ : Br. **kizidik**¹ : “Al lagad n'eo ket **kizidik** ouzh an danruz.” Evel hon eus gwelet e **III D.** ez astenner arver an termen-mañ d'an alvez : “Ur paper **kizidik** ouzh al luc'h.” Gant ar yezh lennegel e kaver ivez Br. **santus** aa., **santiv** aa., ledanoc'h o erdal pa dalvezont ivez evit ar sterioù **F.** ha **G.** amañ pelloc'h.

IV 1 2° F. – Al. *empfindlich*. Ar mellad zo un astenn lennegel d'an hini diaraok. Tuet da haeziñ pe da zeznadiñ. Br. **haezidik**, **kizidik**, **santidik**, **santus**, **santiv**. Gant ur c'heal a boan : Br. **gwiridik**, **kizidik**. Astennet eo ar ster eus tachenn an *haezadoù* (pezh a verzher dre ar skiantoù) : Gl. “Être *sensible* au froid”, Br. “Bezañ **haezidik (kizidik, h.a.)** ouzh ar riv (bezañ **rividik**)” da hini ar *c'hantaezadoù* (buhez e-ser plegennoù) : Gl. “Être *sensible* aux éloges”, Br. “Bezañ **kizidik** ouzh ar veuleudi”. Deveradoù all a c'haller diawelout hervez arlivioù niverus : Br. **tizhidik**, **feukidik**, **annoazhidik**, h.a.

IV 1 2° G – Al. *gefühlvoll*. Douget d'ar c'hantaezañ. Hervez an arlivioù e c'haller ivez ezreveñañ : **kantaezidik**, **fromidik**, **trividik**, **trivliadus**, **askreidik**, **kenhoalus**, **teneradus**, **teneridik**, h.a. Merkañ a reer ez eo amspis ar vevenn etre ar mellad-mañ hag an hini diaraok.

IV 2. – Gr. *aijsqhtovn*, Gl. (*le*) *sensible*, Al. (*das*) *sinnlich Wahrnehmbare*. Ar pezh a zo a natur da vezañ haezet, eleze dec'havaelet dre ar skiantoù. Termen kentradet gant ARISTOTELES ha bet arveret gant ar Skolastik. Br. **haezel** g. **-ion**. Diforc'het e veze an **unhaezel** (Gr. *i[dion] aijsqhtovn*, Gl. *sensible propre*) dec'havaelet dre ur skiantenn hepken evel al liv, ar blaz diouzh ar **c'henhaezel** (Gr. *koino;n aijsqhtovn*, Gl. *sensible commun*) dec'havaelet dre lies skiantenn evel ar fiñv, ar stumm. Gant studi ar *merzhout* eo aet diouzh ar c'healioù-mañ ar pouez o doa kantvedoù 'zo.

¹ Hervez FLEURIOT e teufe Br. *kizidik* eus hBr. *cis* "taol (skoet)", kv. Kb. *cis* "blow, stroke, buffet", *cisio* "to strike, buffet". Alese e kinnigan ur Br. *kizus* "gloazus, flemmus" dindan **IV 1 1° D.** Merkomp ez eo bet astennet arver Br. *kizidik* a) d'ar bevion hep keal a boan ken, b) d'an danvez bev ha d'an organoù, c) d'an danvezioù kimiek, d'an ardivinkoù treloc'hel pe elektronek.

V. – SENSITIF

Termen amprestet diouzh an iLa. *sensitivus* en 13^t kantved da ensammañ ar c'heal dec'heriet bremañ gant Gl. *sensible* en e gemeradur oberiat. Graet emañ e steriegezh hiziv gant kemeradurioù arbennik ha ne vez ket arveret nemeur er Brederouriezh.

V A. – La. *sensorius*, Al. *sensitiv*, Sz. *sensory*. Termen Bevedouriezh ha Korfadurezh oc'h adanviñ ar benvegadoù engwezhiet en eraeziñ (sl. KIS-355, La-09, pp.54 hh.). Br. **˘santout**, **santadel** aa. Gl. “Racine *sensitive* des nerfs rachidiens”, Br. “Gwrizienn **santout** an nervennoù a-livenn”. Gl. “La racine postérieure est *sensitive*”, Br. “Ar wrizienn a-gein zo **santadel**”.

V B. – La. *sensitivus*, Al. *sensitiv*, Sz. *sensal*. Br. **˘haeziñ**, **haezadel**. Termen skolastikel adkemeret gant KANT da adanviñ ar gwezhioù *haeziñ* a-gevenep d'o ergorennoù :

Intellectuel oder *Sensitiv* sind nur die Erkenntnisse ; was aber ein Gegenstand der einen oder der anderen Anschauungsart sein kann, die Objekte also, müssen *intelligibel* oder *sensibel* heissen. KANT (in A. LALANDE, *Voc. phil.*, p. 983).

N'eus nemet an anaout a ve meizadel pe haezadel ; evit a c'hell bezañ ergorenn an eil nadiñ pe egile a ranker he adanviñ meizel pe haezel.

A bouez eo ebarzhiñ aze al lostger *-ad-* o verkañ ar gwezhiañ. Ar gudenn o sevel eo hini ar ster all roet er yezh lennegel ha d'he heul er yezh arnevez da Br. *meizadel* — kudenn na hañval ket bezañ andiskoulm.

V C. – Al. *sensitiv*, Sz. *sensitive* (an termen saoznek ledan e erdal, o kaout ivez ar sterioù **IV 1 2° G**). Daou gemeradur : a) lemm e skiantoù, Br. **haezidik** aa., **haezidig** g. **-ed**, **-dion** (er yezh lennegel : **kizidik**, **santidik**, **santus**, **santiv**, h.a.), b) douget d'ar c'hantaezañ (hv. Gl. *affectif*), **kantaezidik** aa., **kantaezidig** g. **-ed**, **-dion**, **fromidik** aa., **askreidik** aa., h.a. Diwar vont notañ an anv all roet d'ar mimoza, Br. **gwiridig**, Gl. *sensitive* pa zidenn e zelioù ouzh ar stekiñ.

VI. – SENSORIEL, SENSORIUM

VI 1. – Gl. *sensoriel*, Al. *sensorisch*, Sz. *sensory*. A-zivout ar skiantennoù (sl. I 1 B.) Br. **skiantennel**.

VI 2 A. – Gl. Al. Sz. *sensorium*, Gr. *aijghthvrión*. Termen krouet gant ARISTOTELES hag adkemeret gant ar Skolastik dre adsteriañ al La. klasel *sensorium* "sez ur c'halloudezh". Kemeradur kentañ : organ ur skiant. Br. **skiantenn**. Eil kemeradur : Gr. *kuvrión aijsghthvrión koinovón, aijsghthvrión*, La. *sensorium primum, sensorium commune* pe dre verraat *sensorium*, organ kreiz ma kej an haezadoù deuet eus ar skiantennoù da zedaoliñ derc'hadur un ergorenn – ar galon evit ARISTOTELES, an empenn evit prederourion hellazat all ha skolastikerion 'zo. Br. **skiantenneg** b. Gl. " Au *sensorium (commune)* correspondent les *sensibles communs* ", Br. " A-geñver gant ar **skiantenneg** emañ ar *c'henhaezelion* " (sl. IV 2. diaraok). Ar bomm gant HERDER meneget e KIS-345, La-08, p. 337, troet gant MERLEAU-PONTY : Gl. " L'homme est un *sensorium commune* perpétuel, qui est touché tantôt d'un côté et tantôt de l'autre " a ve Br. " An den zo ur **skiantenneg** trebadus tizhet gwech en un tu gwech en tu all ".

VI 2 B. – Gl. Al. Sz. *sensorium (commune)*. Bevedourion an 20^t kantved a adarver an termen skolastikel gant kemeradurioù diseurt, an holl leterc'hadek hag amspis bras. Evit reoù e talvez kement hag an "nervreizhiad", evit re all kement hag an "empenn" pe "pluskenn an empenn". Re all a ra anezhañ un heñvelster da "genesteziezh" (sl. KIS-381, La-09, pp. 275 hh., 276 pergen). Br. **sensoriom** (termen hemañ ne oufed degemer nemet a-geñver gant lizheradur brizhpredereel ar vevedourion).

VII. – SENSUALISME

Unan eus an anvadoù (war un dro gant Sz. *sensationalism, sensationism*, Gl. *sensationnisme*, It. *sensismo*) lakaet war ar meno kelennet gant CONDILLAC e vez pep anaoudegezh o tont dre an haeziñ, eleze eus ar skiantoù nemetken. Ur furm eo eus ar *gantouezelouriezh* (Gl. *empirisme*). Br. **haezelouriezh**. Kinnigadennoù all zo bet graet c'hoazh : Br. **(holl)skiantawouriezh** (VALL. p. 686), **santadegezh, santadelouriezh** (KIS-151, La-07, p. 20).

VIII. – SENSUALITE, SENSUEL

VIII 1. – Gl. *sensualité*, Al. *Sinnlichkeit*, *Sensualität*. Tech d'ar bliz (revel). Br. **blizoni** b. (sl. I 1 C. diaraok & GBLF. ¶ 1197). A-du-rall e KIS-151, La-07, p. 21 e'm eus kinniget Br. **blizelezh** b. "kement a sell ouzh ar bliz", ster na gaver ker gant Gl. *sensualité*, **bliziegezh** b. "bezañ bliziek", sl. pelloc'h.

VIII 2 A. – Gl. *sensuel*, Al. *sinnlich*. A-zivout ar bliz pe ar vlizoni. Br. **blizel** aa., **blizoniel** aa.

VIII 2 B. – Gl. *sensuel*, Al. *sinnlich*. Techet d'ar bliz (revel). Br. **blizoniek** aa., **blizonius** aa., **bliziek** aa., an adanv-mañ o talvoud ouzhpenn : "a zo bliz ennañ, gantañ, diwarnañ".

IX. – SENTIMENT

Kendalc'het o deus da ren war ar ger an daou zure'hadur a oa gant ar verb orin La. *sent*"#re "1° haeziñ, merzhout, anglevout ; 2° meizañ, kaout reiz eus, devezout, barn, kaout ur meno". Alese an daou rumm kemeradurioù, an eil re, boasañ hiziv, kreizet war ar c'hantaezañ, ar re all o tennañ d'an derc'hañ ha d'ar c'hefrediñ. A-du-rall, diouzh savboent an anadennoniezh e verker e talvez Gl. *sentiment* ken α) evit an *ambredañ kantaezel* (an *ergerc'hañ*), ken β) evit an *ambredad* (an *ergerc'had*) (sl. KIS-346, La-08, pp. 348-349).

IX A. – Al. *Gefühl*, Sz. *sentiment*, *feeling*. Stad pe dued kantaezel, intentet a-gevenep d'an derc'hañ. Br. α) **santout**, **kantaezañ**, **askreañ** ; β) **santad** g., **kantaezad** g., **askread** g.

Kinnig a ran strishaat erdal Br. **santout** d'an dachenn-mañ. Er yezh voutin e talvez a) ken evit arc'hwel ar skiantoù, b) ken evit toniezh ar buhezañ (*santout* fo an tan, *santout* fo ar serc'h). Hogen diskouezet eo bet ez eo " arc'hwel ar skiantoù " un arvez goubarel eus ar *merzhout* (sl. KIS-355, La-09, pp. 52 hh.) ; war-benn hepkoriñ ar forc'hellegezh stag ouzh ur Br. **santout** plaket war ar Gl. *sentir*, *sensation*, e'm eus kinniget ober anezhañ **haeziñ** e lavar ar prederour (**eraeziñ** e lavar ar c'hlinikour) ha derc'hel **santout** e-keñver toniezh ar buhezañ, eleze ar c'hantaezañ. Diwar henn e van kevatal da Gl. *ressentir*, *éprouer* : **santout** levez, anken, karantez ; alese, an anken, al levez, ar garantez a reer **santadoù** anezho (sl. GBLF ¶¶ 1199 hh.). Evit an dachenn dibarek eus ar *merzhout* ez eo an **anglevout**, an **emanglevout**, alies direet dre fazi d'ur furm eus ar *santout*, sl. KIS-381, La-09, pp. 275 hh.

Er Vredoniezh, er Bredelfennerezh pergen ez eo Br. **kantaezad** kevatal da Gl. *affect*, Al. *Affekt* (sl. GBLF ¶ 31).

IX B. – Ar mellad-mañ ne savan nemet pa'm eus divizet heuliañ an dasparzh graet gant A. LALANDE en e *Voc. phil.* E abeg d'e aozañ a denn da istor ar galleg : betek an 19^t kantved ne veze ket ur vevenn spis etre arverioù *sensation* ha *sentiment*. Hennezh a denne da aroueziñ ar c'hantaezadoù dereet gant merzhout ar bed pe an emgorf, hemañ a raed eus an dasonioù hag azlammoù o c'hoarvezout da heul en askre. Da skouer e veze graet *sensation* eus trouz un tenn a glever ha *sentiment* eus an aon o c'hoarvezout da heul. Kevenebiñ a ra LALANDE ar fromoù a zo dezho arbennoù buhezel (Gl. *causes morales*) hag ar fromoù a zo dezho arbennoù skiantennel kentizhek (Gl. *causes organiques immédiates*) ; pezh a ra, e gwir, eo digeriñ ur skalfad buhezadoù adalek an dec'havaeladoù bed (merzhadoù) dezho ur gedrann gantaezel bas betek an derc'hadoù bred outo un doubleür kantaazel don. A-geñver ne c'haller nemet gervel ur skalfad termenoù ken kalvezel, ken lennegel : **santad, from, kantaezad, kantaezenn, trivliad, tridad, esmae, askread, santimant**, h.a.

IX C. – Er mellad-mañ en deus LALANDE bodet arverioù dibarek, idiomatek zoken eus Gl. *sentiment* : “ L'intérêt et le *sentiment* ”, “ La politique réaliste et la politique de *sentiment* ”, “ La morale du *sentiment* ” ma keveneber pe ar c'hantaezañ ouzh ar poellata, pe ar santadoù allgar ha kenhoal ouzh an emgarusted, pe an nadiñ ouzh an aregañ. Un emell lennegel kentoc'h eget prederel eo kavout damgevatalioù dezho : “ An itrik hag an **askre** ”, “ Ar politikerezh beziadek hag ar politikerezh **kariadek** ”, “ Divezouriezh ar **galon** ”. Ouzhpennañ a rin : Gl. “ La police ne fait pas de *sentiment* avec les contrevenants ”, Br. “ Ar bolis ned a ket dre **garusted** d'an dorradorion ”...

IX D. – Gant ar mellad-mañ e veneg LALANDE ur c'hemeradur eus Gl. *sentiment* o tennañ d'an anaout. Er frazenn gant LEIBNIZ roet d'e skoueraat : “ Si quelqu'un [...] nous fait remarquer quelque bruit qu'on vient d'entendre, nous nous en souvenons et nous nous apercevons d'en avoir eu tantôt quelque *sentiment* ” e talvez an termen kement hag **emouezañ, emouezded**. Br. “ Mar tenner hon evezh war un trouz emeur o paouez klevout, en en kounaomp hag e tizoloomp omp bet **emouez** outañ ”. Un droienn idiomatek brezhonek zo da venegiñ amañ : **kaout meiz (eus)** : “ War vor e vez diaes **kaout meiz eus** ar pellder.”

IX E. – Kemeradur nes d'an hini diaraok, an diforc'h o tennañ da ambredenn an anaout a zo en dro-mañ buhezel pe gefredel. E brezhoneg e rafen gant **nadiñ** pe **anglevoud** hervez ma'z eo spis pe amspis an anaout. Gl. “ Dans mon extase, Dieu n'avait ni forme, ni couleur, ni odeur, ni saveur, bref le *sentiment* de sa présence n'était accompagné d'aucune localisation particulière ” (diwar FLOURNOY in LALANDE, *o. m.*, p. 986), Br. “ Dre va goursav, n'en doa Doue na stumm, na liv, na c'hwezh, na blaz, e berr ne oa lec'hiadur dibarek ebet d'ar vezañs anezhañ a **naden** ”. Gl. “ Le *sentiment* du déjà vu ”, Br. “ **Anglevad** ar gwelet c'hoazh ”.

IX. F. – Ur c'hemeradur all, idiomatek ha dispredet un disterig, eus Gl. *sentiment* a gaver e troiennoù a seurt gant : “ À mon *sentiment*... ”, erlec'hiet outañ hiziv peurliesañ : “ À mon *sens*..., à mon *avis*... ”. Br. “ Va **c'hredenn** eo..., da'm (war va) **meno**..., da'm **soñj**..., h.a.”

X. – SENTIMENTAL

Bleuniet eo ar c'heal-mañ eus kalon al lennegezhioù europat, saoz ha gall dreist-holl hag evit ar yezhoù n'int ket bet lodek en o dispak ez eo amjestr e zec'heriañ feal. Amjestrac'h c'hoazh d'ar yezhour na c'hell a-benn ar fin nemet pourchas danvez en ur hetañ ma vo ar yezherion, barzhed hag amourouzion, evit emvataat anezhañ. LALANDE a lak kemm etre daou rumm kemeradurioù hervez ma'z eo entalet pe get ar gouskor revel, ma'z eus keal pe get a “ garantez c'hanadel ” à Freud, eleze a *serc'h*.

Arverañ a reomp Br. **serc'h** g. er-maez eus an durc'hadur ster strizh ha rebechus a gaver gant an termenoù henvoazel *serc'h* b., *serc'heg* g., *serc'hiñ*, *serc'haouiñ*, h.a. ha kinnig : **serc'hiñ** "karout gant kennotadur revel", **serc'honi** b. "toniezh *serc'hek* un neuzid, ur real, ur prepoz, un oberenn, ur blegenn", Gl. *sentimentalité* (gant kennotadur revel).

XA. – A-zivout trivliadoù a zo ar *serc'h* parzhiat enno : deveradoù diwar **serc'h** : **serc'honiel**, diwar **karantez** : **karantezel**.

Gantañ doare an trivliadoù a zo ar *serc'h* parzhiat enno : deveradoù diwar **serc'h** : **serc'hus**, **serc'hidik**, **serc'honiek**, **serc'honius**, diwar **karantez** : **karantezek**.

XB. – A-zivout an trivliadoù dre vras : **trivliadel**, **kantaezennel**, **esmaeel**, **askreadel**, h.a.

Gantañ doare an trivliadoù : **trivliadek**, **trivlidik**, **kantaezennek**, **esmaeüs**, **askreadek**, **askreidik**, h.a. (sl. **IV 1 2° G.** diaraok).

XI. – SENTIR

Kemplezh eo sterva Gl. *sentir*. Warnañ e chom roudoù eus e orin latin (sl. **IX.** diaraok) hep kontañ ar c'hemeradurioù dispaket a-hed e arver lieskantvedel. Da verkañ eo n'en arverer ket a-geñver gant holl gemeradurioù e zaou zeverad Gl. *sensation*, *sentiment*.

XI A. – Al. *fühlen*, Sz. *to feel* dezho stervaoù dibarek. Heñvelster da Gl. *percevoir* en e gemeradur arnevez (Br. *merzhout*) war un darn eus e erdalva : evit a sell anglevoud an emgorf (*emanglevoud*, sl. KIS-381, La-09, p. 281) ha furmoù ar merzhout en- pe neskorfel o ergorennoù : c'hwesh, tañva, stekiñ, merzhout ar gwask, ar wrez, al laur. Br. **merzhout**, **anglevoud**, **santout** — er yezh voutin e lavarer ivez **klevout** (ur c'hwezh, h.a.), astennet e sterva da gemeradurioù all evel a welimp.

XI B. & C. – Daou vellad-mañ eus *Voc. phil.* (p. 987) o tennañ d'ar c'hwezh e kement ma'z eo a) klasket, b) ec'hodet. E gwir, emaoamp amañ er-maez eus domani ar Brederouriezh, LALANDE o venegiñ hevelep kemeradurioù da vezañ klok hep mui. Br. a) **musa**, **c'hwesh** (**santout** er yezh pemdez), b) **teurel c'hwezh**, (er yezh voutin **santout** ha **frondiñ**, **flaeriañ**, **mouezhañ** h.a. hervez ar c'hwezh ec'hodet).

XI D. – Bezañ emouez ouzh. Ne gav ket din e ve arveret c'hoazh Gl. *sentir* gant ar Brederouriezh er c'hemeradur-mañ, nes da steriegezh La. *sent"re*. Arveret e veze gant LEIBNIZ, da skouer er bomm : “ *sentir* les perceptions insensibles.” Hiziv ne gomzer mui eus ur ‘ *merzhout anhaez* ’ met eus un *dec'havaelañ anemouez*, a'm eus graet anezhañ *kedouezañ* (sl. KIS-381, La-09, p. 280). Alese e kinnigan evit ar c'hemeradur-mañ : **dec'havaelañ**, **anglevoud**, **kedouezañ**, **emouezañ**, **merzhout**, **klevout** hervez an dro.

XI E. – Anaout dre nadiñ. Ar c'hemeradur-mañ hon eus bet tro da venegiñ er mellad **IV 1 1° C.** diaraok. Br. **nadiñ**, **kantaezañ**, **askreañ**, **santout**. Frazenn PASCAL : “ C'est le cœur qui *sent* Dieu et non la raison ” a ve Br. “ Ar galon a **nad** (a **sant**) Doue ha nann ar poell ”.

XI F. – (hv. Gl. *ressentir*, *éprouver*). Kaout ur santad, un trivliad. Br. **kantaezañ**, **santout**, **askreañ**, **buhezañ**.